

De oerwinning fan Bjinse Houtsma

Anne Wadman

De oerwinning fan
Bjinse Houtsma

NIJE BIBLIOTEEK

© 2014 Erven Anne Wadman

Tredde printing

Ferskynd yn de rige 'Nije bibliotek', in mienskiplik projekt fan TDE:
Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum
Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren
Utjouwerij Elikser

Dizze útjefte is in yntegrale werútjefte fan de twadde printing,
ferskynd yn 1984 by A.J. Osinga Uitgeverij, Ljouwert.

Omslachûntwerp: Hannie Pijnappels

Útjefte is mei mooglik makke troch subsidzje fan de Provinsje Fryslân yn
it ramt fan it projekt TDE-Edukatyf en de realisearre fan de ôfdieling Frysk
op lezenvoordeljst.nl.

ISBN : 978 90 8954 671 5

NUR : 301

De oerwinning fan Bjinse Houtsma is opnommen yn de digitale bibliotek fan
DBNL, sjoch dbnl.org

Eksimplaren binne te bestellen op
elikser.nl
dbnl.org
of by de boekhannel

Neat út dizze útjefte mei fermannichfâldige wurde, opslein yn in automatisearre
gegevensbestân en/of iepenbier makke troch middel fan print, fotokopy, mikrofilm
of op hokfoar oare wize ek, sûnder foarôfgeande skriftlike tastimming fan Tresoar,
DBNL, Utjouwerij Elikser B.V. of de rjochthawwers.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means,
without written permission from the publisher.

Kristlike en maatskiplike deugden

Goed besjoen, hied er tsjin syn freon sizze wold, goed besjoen is dy Wypkje it sloofke, dêr't ik te wrâld it measte mei ophaw. Fan hâld, sis mar. Hy hie allinne tafallich net sa'n freon dy't sûnder ferplichtings konfidinsjes oanhearre woe, dat hy sei it mar tsjin syn eigen iensumheid. Wypkje, wa wie Wypkje? Hy hie har fan 'e skoalbanken ôf yn syn libben betruksen sûnt dat earste skrutene briefke dat er troch de skreef fan de bank efter sines nei har tastjoerde. Se hie wurdleas tankber west, tankber allinne mei de eagen, foar syn avanses, en oer tûzen lytse fleurige dingen hie se letter, doe't se it iens wiene, de mûle rept. It wie doe noch mar sa'n famke, sa'n oankommend gefaltsje mei boarstkes dy't foarsichtich om it hoekje seagen. En hy hie jierren lang syn fleislike oanstriden moedich bedimme oant twa dagen nei de troudei, en fielde him mei Wypkje ynlik ferbûn, ek doe't bliken die, dat har sûnens yndied net útstiek — gjin sterk skaai wie dat, dy Himpeniussen — en benammen doe't it earste berntsje mar seis dagen it libben hood, earmoedich smûgend harterke as it wie, dêr't ek de sikehûskûveuze gjin siken, gjin waarmte, gjin groei yn hâlde of bringe koe. Hy brocht it allinne op it hôf yn in trystige miggelrein, kâld en ellindich oant op 'e bonken. Sij hie der ûnder lit, moannen lang, en hy ek wol, mar minder, mei syn maatskiplike ferplichtings en syn warberheden. It bern wie him dêr yn dat sikehûs noch net ta eigen fleis en bloed wurden. Doe't Wypkje, meager en suterich, út it sikehûs weromkaam, wylst hy dagenlang foar syn akte Dúts sitten hie te modderjen bûten syn skoaloeren

en syn sikehûsreizen, wist er foargoed dat er miskien net in ferstânige kar dien hie, mar dochs ien dêr't er syn libben lang net foarwei koe.

Hy sels weide nei de tiid fan hongerlaapjen wer wat op ûnder de tydlike hoede fan in soarchsume âldere húshelp. Mar Wypkje bleau meager en rûpsk, se hie riten fan swijsumens en fertriet, dat soms yn ferbittering oergyng. Alde dingen kamen yn har boppe en frieten har oan 'e siel. Bygelyks: har âldelju hiene destiids op it houlik tsjin west, net om de gadingmakker sels, hoe koe't ek, en noch folle minder om stân of finansiëel útsjoch. Mar om't se har ôffregen, efterôf lang net sûnder reden, oft Wypkje, iennichst dochter, neikommerke efter twa al lang troude jonges oan, ek gjin gewante kjirls nammers, fêste klanten fan de syktewet, de lichaaamlike spanningen fan in houlik en in húshâlding wol treast wêze soe. As bern al wie se fan it iene sykbêd nei it oare heukere, en dat mocht yn 'e puberteitsjierren better wurden wêze, ek troch dy sûne reizen nei skoalle ta op 'e fyts, — it foarbyld fan muoikes, útsukkele sûnder oanwiisbere oarsaak, allinne mar troch oerurven swakkens fan konstitúsje, wie foldwaan-de foar in ernstich warskôgjend en soms suver patétys wurd. De âlde Himpenius koe dêr wol wat mei, mei syn bryk mummelbekje. Dat Hindrik hie foar har fjochtsje en har su-ver foar de helsdoarren weiskuerre moatten, doe't er al foar syn haadakte-eksamen nei it doarp Flinsum roppen waard, dêr't de iepenbiere skoalle op ûndergong stie om't der gjin ûnderwizersfolk te besetten wie. Wypkje, dat moat sein wurde, stie fiks neist him en tegearre feroveren se de barrikade.

Dat begûn dêr doe yn 'e nijboude amtswente en de krekt restaurearre skoalle út 1886 mei in soad moed oan it aventoer dat libben hjit. De bern mâl mei him en hy mâl mei de

ûnderwiisfernijing. Yn 'e skoalle betsjutte dat in soad wille fan knippen, plakken, ferhaaltsjes skriuwe en ferskes opsizze foar de gemeentlike bânrekorder, frije ekspresy, spontaan toanielspylje, en âlderjûnen dêr't it doarpshûs by oerrûn fan 'e kabouters en elfkes. It betsjutte yn it skoalhûs de ferovering fan in nij nachtluk gebiet, mei help fan ferhelderjende boekjes, want Hindrik wist der net iens folle mear fan ôf as Wypkje, se kamen beide út in swijsum en keken nêst, dêr't de dingen tusken nâle en knibbel gjin namme krigen. It twadde berntsje besloech better, mar it kaam te wrâld yn in tiid, dat it nije der by Hindrik al wat ôfwie. Hy wist it no sa njonkelytsen wol en hy koe him amper ferbite doe't syn eigenwize skoanheit in smeulske opmerking makke oft dit no wol moatten hie — net tsjin Wypkje, want dy lei boppe yn it kreambêd stadich by te kommen fan de swiere reis, mar tsjin him, yn de man syn eagen de skepper en skriuwer fan it kwea. Hy, Hindrik, hie de sigaren der om op 'e skoarstienmantel litten en it swijen der ta dien. Hy wie bliid mei it bern, suver blider noch as Wypkje, dy't no wer litte oan bloedearmoede en oan it feit, dat se net genôch yn 't boarst hie, dêr't it bern — wy neame him Jisse — him namers neat fan oantriiek, dy naam de flesse wol. Hindrik syn leafde en tagedienens foar Wypkje stiene bûten de kiif, mar hy ûntdiek, dat er lang net fij fan oar frouljesfleis wie, yn 't abstrakte dan. Of leaver, hy ûntdiek it net, want it hie moai wis altyd al sa west, mar hy krige der argewaasje fan, hoe ûnskuldich as it ek wêze mocht. Hy wist, dat er alteast as man fan dizze Wypkje yn prinsipe net monogaam wie, al wie it in gerêststelling dat der tusken prinsipe en konsekwinsje faken wide kleauwen gapje. Mar hy hie lang net sûnder lustfielen syn niget oan de begjinnende boarsten en tinende foarmen fan syn heechste-klasse-famkes. Dat wie net oars as

stille niget, in soarte fan fernuvering, in blydskip om de rynskens fan de natoer ek yn it estétise en Hindrik wie net in man dy't lykas syn foargonger baan, goenamme en sels-respekt te grabbel smiet troch net fan dy sûne, bliere, rûne fammensbern ôfbliuwe te kinnen. De ferhalen dêroer wiene noch lang net útstoarn, — al siet âldmaster Skoustra no feilich yn in bejierretehûs, dêr't er de âlde wyfkes nei de skonken sjen en mooglik ris betaaste mocht — want soks libbet ferhipte lang yn dy doarpen... Mar der wiene ek, reëler en tichter by de hân, fikse boerinnen en knappe jonge arbeidersfroulju op gearkomsten, âlderjûnen en repetysjes fan it sjongkoar, dêr't er soms, hoewol hear en notabel bliuwend, syn eagen oer weidzje liet. Der wiene op ynspeksejearkomsten en op aktekursussen yn 'e stêd jonge froulike kollega's, dy't er stomme graach lije, alteast sjen mocht en dêr't er ek wolris, op syn wize, sjarmant en aardich en in tikkeltsje ûndogens tsjin die, al gyng it ek nea oer de skreef. Hindrik Visser wie immen dy't wakker mei dy dingen omtipele, benammen as er him jûns neist Wypkje flijde yn it royale twapersoansbêd dat genôch bod joech foar oertinking fan dingen, en him mei in hastige nachttút fan har bestean ôfmakke. Hy tocht, it hie allegear gâns oars en feestliker kinnen, mei machtiger oandriuw en mear spulraffinemint. Hy woe langer nachts leaver allinne wêze om syn dreamerijen better har gerak te jaan. Hy fantasearre him dan soms dryste situaasjes en lytse, mar tankbere oerwinnings yn it stik fan 'e erotyk, dêr't nea besteande froulju in rol yn spilen, mar wol in soarte fan idéaal-frou, dy't alle hearlikheden fan it Heechliet yn har feriene en wurch noch sêd koe, ien dêr't je boppedat lekker mei kletse koene, einleas, oer jinsels, en wer oer jinsels.

It kaam lykwols tagelyk oan syn gewisse, as er ynienen it

sykheljen fan Wypkje neist him hearde en him omdoch ôf-
frege wat der barde ûnder dy rêstich sliepende harsenplasse.
Se moast der gjin fermoeden op hawwe, tocht him, hoe't er
har hjir lei te ferrieden en te bedonderjen. En hy litte dêr ûn-
der en ferfoel bytiden wer yn 'e âlde dingen fan Onan, dy't
dan wol gjin sûnde mear hjitte mochten, mar dan dochs
gâns in stap tebek betsjutten. Myn God, as it dât wie? Want
hy wie opbrocht yn alle maatskiplike en kristlike deugden,
dêr't trou yn leafde en houlik wol sawat de Opperste fan wie.
Bibels en Heidelberchs fundearre wie soks dan by him wol
net, mar humanisten tille yn sok ding ornaris net minder
swier oan 'e balke as ús earsum tsjerkefolk, en dan wie der
ek noch in poarsje boargerlik a.j.c.-idéalisme, dat by syn âl-
delju noch taastber ûnder de balken hinget. No noch, nei 30,
35 jier! Soks licht der net om. Mar dêr stie ek gâns in poar-
sje moderne literatuer foaroer, dy't bressen sloech yn tradi-
sionele wissichheden. Einliks wisten je ek wol better, lykas
Kalvyn en Kuyper better witten hiene en de mannen-
bruorren fan "Wy binn' jong en dat is moai!". En wat male
al dy moderne skriuwers om soks sêftsidens as houlikstrou
oars as om in nijsgjirrige fariant op 'e normale noarm?
Wypkje lies dy boeken ek, ferwoedener lêzer as hy, en koe se
soms wurdearje, want dom wie se lang net, mar it gyng yn
wêzen bûten har om, it wie foar har in oare wrâld, sis mar in
oare planeet, pikant en nijsgjirrich, dy't lykwols neat mei
harres te krijen hie, dêr't se gjin konklúzjes út loek, je hear-
den dêr net by, net ta dat flodderguod fan it Leidseplein. Hy
loek, alteast yn téory, dy konklúzje al. Him bekoep soms de
gedachte dat hy oannimlik-manminske, mei syn heldere,
ljochte kuif en syn sportive skoalmastersstap, dochs winli-
ken foar méar skepen wie as foar dit frijwat bloedealas
bestean mei Wypkje Himpenius, dy't him in soan brocht

hie, en dy't fan him hâlde en dy't har bêst die om de dingen goed te dwaan, mar dy't mei de bêste wil syn libben net fol meitsje koe en dy't er, soms, earne oars winske as mei him ûnder ien dak. Nee, hy hie sa'n freon net. Nuver einliks. Mar ek wer gjin ramp. Hiest dysels noch.

In frou fan kwizekwânsje

Téory wie dit allegearre en dus frijbljuwend en jins tinzen wie men sels baas oer. Mar doe mei Lutske Westra begûn it tinken te wurden. Hy hie har wol earder sjoen, yn 't foarbygean yn 't doarp, hy wist dat se nei in geheimsinnige foarskiednis, of mooglik mear geheimsinnige foarskiednissen wer yn it âldershûs, ûnder de keninklike iperen beammementel fan Roukama-state, belâne wie, miskien tydlik, miskien foargoed. Mar hy krige har earst goed te sjen, doe't se de freedtejûns samar ûnder de alten yn it koar skikte. Foarsjonge, lykas wenst wie, foar in lytse, skerp harkjende kommisje fan dirigint en bestjoersleden, hie net nedich west. Elke alt wie better as de twa trije dames op jierren dy't dêr no neist de swietlûdige frou Sudema-Meijer, foar retten en al linne al op uterlike kwaliteiten en op tal jierren (25?26?) hie nimmen har wegerje kinnen. Der wie skreauwend ferlet fan jong sjongbloed. Boppedat wie der in ferhaal, dat se ècht, semiprofessioneel songen hie, crooned, hjitte dat yn faktaal, by dûnsorkesten en sa, en ek wol foar de radio.

Sokken ek noch te tantsjen, dêr koe men ienfâldich net oan begjinne. Se stie dêr dus samar en brocht sels har mei-alten ta prestaasjes as nea te foaren, al koe se gjin noaten lêze en song se der wolris by troch yn it nochâl gearstalde stik fan Palestrina dat tusken de heideblomkes fan Wiertsz en de Fryske sangen fan Bonkema troch, by wize fan kulturele died, mar amper begappe wurde koe. In oanwinst, knikte foarsitter Brandsma him trouhertich ta, grutsk op syn ûntdekking. En yn it skoft fûstke se mei him en sei dat se Luts-

ke Westra wie en oe sa graach meisjonge woe, al wie se dan — snedich glimke — it doarpslibben wat ôfwend.

It stonk, lykas ornaris, yn it repetysjelokaal wakker nei dong, ynkûle gers en kowejaren, dêr koe sels har swietrokich parfum net tsjinop, — mar faaks, tocht Hindrik, wie se dat alteast fan hûs út noch wol wend. Hy skatte har definityf op 24, 25. En hy tocht efkes net oan har, doe't er mei in pear bestjoersleden prate moast oer de wankende útfiering. Hy seach dêr tsjinoan, alle jierren wer. Net allinne om't op in sjongútfiering de dirigint de ûntankberste rol hat by it op it toanielstik longerjende publyk, dat it sjongen mar mei lijen op 'e keap ta nimt en Palestrina planút sjocht as in ynbrek op 'e fermaaklikheidsbelesting, — mar benammen om't it ekstra folle easke fan syn senuwen, syn artistyk gewisse en syn dochs al sa krappe frije tiid.

Mar it wie al wer sa. It bestjoer hie in âld kluchtspul fan Cannemakker ûnder it túch weihelle en de foarsitter-teffens-regisseur hie de rollen al sawat ferparte. Doe't er Lutske Westra neamde as de geskiktste personaazje foar de fammerol, ûntstie der strideraasje. Ien fan 'e oare bestjoersleden, Nammensma, hie ek in oars net mear sa famme-eftige dochter by it koar, dy't eardere jierren knap spile hie en no mei in byroltsje ôfsâlte wurde soe. Wêrom sa'n nijen te nimmen dy't noch mar krekt meisong en dy't ek oars al genôch oer 't hynder tild waard. Hindrik hâlde him der bûten. It rolferdie-len wie syn saak ner, en it hiele stik wie him op 'e titel ôf al ta in argewaasje. Mar hy bleau der by stean om't de persoan fan Lutske Westra der mei anneks wie. It die him justjes sear. Dy lju beskikten en praten frijmoedich oer har, en foar him mocht se neat oars wêze as in alt ûnder de alten, ien fan de fjouwer-fiif, hy koe neat bysûnders mei har, tocht er, hy hie net oer har te kedizen. Op dit stuit al, it begjin fan it dra-

ma dat folget, wist er dat er dy Lutske Westra stomme graach sjen mocht, dat er har in haadrol taparte wolle soe yn syn dreamerijen, en mooglik in byroltsje yn it drama fan syn libben. En dat er him foar syn eigen gefoelens te wacht nimme moast, dat ek. Want sokke gefoelens komt ornaris gjin goeds fan. Hy bleau de hiele jûn wat ûnrêstich. Hy tikke om 't hoartsje ôf, ek om dingen dy't er oars mar gewurde liet, om't se de fine kneepkes fan stimfoarming en sykheltechnyk dochs noait leare soene en je de spontaniteit ek de romte jaan moatte. Hy joech sels keunstsinnige eksplikaasjes, in lyts bytsje muzyktéory om sa te sizzen, *ynterpretaasjekeunst*. Hy die wakker syn bêst, sij-dêr mocht witte dat hjir in dirigint stie dy't dan wol gjin fakman wie, mar dy't it mei de Keunst net op in sêft sin sette. En ûnderwilens krige er de gelegenheid om Lutske Westra wat better te besjen. Wat him it measte die, wie har hals, har waarme libbene hals dêr't er wat klopjen seach, dat er by syn oare froulike koarleden nea sjoen hie, mei har hege jûpen en truien. Bleat wie se net en dochs makke se dy yndruk, bleat op in iepenhertige en bliidmeitsjende wize. Sjonge die se mei dy hals fan harres en dus mei har hiele wêzen. Mar letter, tocht er, soene dy eagen him faaks mear boeie, grutte donkere eagen dêr't de muzyk — hy sette troch mei Palestrina — him taastber yn wjerspegele. Wis, se song mei har siel, net mei har mûle, har hals of har boarst. Lang wie se net boppe mjitte en dochs like it sa. Se stie wat útrutsen, as langhalze se nei de muzyk, as waard se fan dy muzyk omheechlutsen! En boppe har nochal read oansette lippen, dat seach er yn it skelle lampeljocht, siet in dûnzich oerflakje, in flueske, dat mear as in skaadfal wie en har ta in libben wêzen, in súdlik waarm frouspersoan makke. *In frou fan kwizekwânsje*. Nuver, mar hy hie likegoed net in beskriuwing fan har jaan

kind neitiid, as immen dat fan him frege hie. Wypkje frege fansels neat, dy frege suver nea wat. Dy wie dwaande mei de lytse Jisse en it duorre lykas altyd wer folle langer as nedich wie, dat geprip mei spjelden en dat ûnhandich getear mei ruften om de noch wat skrale biltsjes hinne en dat poeier struien wech ende wear. Hy seach har mei in swym fan arge-waasje stean. Wat rûngear waard se langer, smel fan rêch en skouders, mei ûnsjogge sokjes yn 'e toffels. Wêrom droegen je as frou, as Opperskepsel Gods, toffels en skelken ivich en altyd? Koene je dan ferjamme niks dwaan om jinsels wat oannimliker te meitsjen? Hy slokte syn tee mei koeke troch en seach efkes yn 'e krante. Mar foar it farske nijs en it deistich krantepreekje skode it byld fan dy oare frou, dy boeredochter fan Roukama-state. In frou mei in ferline, tocht er, dat is har ferdomme dochs wòl oan te sjen. Gjûn fammefrisheid mear. Wat hawwe de lju ek al wer oer har ferteld, stom om soks net better te ûnthâlden. Wat mei radio en dûnsorkesten. Yn alle silen mak, sokken, sels yn dy fan Palestrina. Mar yn 'e goedichheid, wêrom kaam soks werom op it âlderlik hússtee? Hy besocht wer it glimke foar him op te roppen, dat se weijûn hie by dat ôfwennen fan it doarpslibben. In lytse kokettery, faaks? In synjaal fan artyst-nei-artyst? Pas op, fint, sei er by himsels, nim dy te wacht. Wynkrêft Tsien. Orkaan Lucia yn oantocht oer de Karaybise See. Unrêst ropt, de findels foar! Jaja, de puberteit docht it har oan tiid. Wrantelich tearde er de krante op. In fluts farske printinket krong him yn'e noasters. Hy seach op 'e klok. It fleske wie noch net foar it treddepart leech. Kertier oer alven, moarn wer slûch en gjûn stoer wurdich. Hy gyng ta de keamer út en skuorde efkes letter ferwoeden oan it keatting fan de w.c. Hy hie wold dat er syn ûnrêst trochspiele koe.

Yn 'e fuotleasten fan Buxtehude

De oare moarns waard samar ynienen dat idee yn him berne. Hy waard der mei wekker, in dûbelde berte út it neat fan de nacht. Hy hie de wekker noch in kertier trotsearre en lei sa wat noflik te sûzjen, te brieden op syn fynst, wylst Wypkje de gûlende jonge berêde, mei stadige, wurge en ûnwisse hantaasten, sykjend op 'e kommode om spjelden dy't se yn 'e mûle hie. Wypkje *mjukse*, sis mar. As dy lju, tocht er, dan foar dat toanielstik gjin beslach op har leine, om't de dochter fan Nammensma nei jierren en tsjinst foarrang hie — en dêr hie Brandsma him protteljend by dellein — koe hy it dochs, troch har in solo sjonge te litten? It tinkbyld wûn him noflik op. In solokantate mei koar en piano of mooglik mei wat strikers, notaris Bylsma wie altyd wol ree foar in muzikaal útsje dêr't er syn mjitsk fibrato by hearre litte koe en in sellist koene je yn 'e stêd wol besette. Frou Hilverda oan 't klavier, glandige boerinne mei in kultureel ferline fan domynysdochter. Buxtehude of Schütz, dat paste no fuortdaliks net by dûnsorkesten en teenagersshows, mar it frommes moast dat dochs leare kinne, lykas se Palestrina ek sekuer yn 'e slach krige, mei sa'n lûd en mei har roetine, en mei sa'n ûndoarpse drystens boppedien. It koe mei-iens in stille wraak wêze op Wiertsz en Bonkema. En syn wraak op 'e foarsitter dy't himsels as regisseur ûnmisber en ûnfeilber achte. En fansels, hy wist dat dealeske goed, wie it in skoandere kâns om har oan him te binen mei kulturele en, wa wit, noch oare bannen: Hy wie dan dochs mar de man oan wa't se dizze kâns te tankjen hie! Mar hy foarseach wol swierrich-

heden. It muzikaal part fan de jûn waard der sachs in ker-tier, tweintich minuten langer fan, wylst it bestjoer it al sa op dat toanielstik begrepen hie en it sjongen as in needsaak-like tajefte seach, as in soarte fan artystyk aliby foar in jûn fan nocht en wille, fan bûse-útskuorderij. Boppedat koe men jaloersens by de oare froulju ferwachtsje: sa'n nijeling, sa'n bluisterich faam mei in tsjuster ferline, samar in haadrol jaan en âlde, trouwe leden, dy't har tweintich of tritich sjon-gende tsjinstkrúskes al op 'e rêch tôgen, passearje! Der soe, út namme fan de kultuer, gâns wat oerwûn wurde moatte. No, oan arguminten ûntbriek it him net. It Orkest kaam hjir op 't lêst ek om 'e safolle jier, fanwegens de gemeentlike sub-sydzjes. Soks moast dan dochs hegere muzikale behoeften wekker meitsje. En dan, de gruttere doarpen hiene elk jier har Mattheüs. Men koe net alhiel efterbliuwe. De krante-resensinten en de pommeranten fan it Sjongbûn skreauden om heger artystyk peil en wiisden almar oan op 'e fyftjinde en sechtjinde ieu, op 'e muzikale skatten út 'e Grutte Bloeitijd, dy't op gâns sjongkonkoersen noch altyd teskûl gyngen ûn-der de romantyske swietekau fan Franz Abt en Franz Sil-cher en op syn bêsten Franz Schubert. In Mattheüs wie fan-sels gjin kâns op, mar je hiene net foar neat sa'n knaap as dy Dietrich Buxtehude hân, sels in learmaster foar de grutte Johann Sebastian, en in man dy't wiste wat de lju yn de doarpen takaam. Der moast, miende er, earne noch in Bären-reiter-katalogus lizze en mooglik ûnder yn in souderskast noch wat losse partijen fan in wurk dêr't er earder ris by pianospile hie.

It plan naam stal oan yn syn ûnrêstich brein. Hy lei net mear yn frede, pineholle wankte altyd by lang wekker lizzen sûnder ynwindige rêst. Hy moast de dei wer yn, de holle, heechloftige neisimmerdei. Mar der wie wat feroare yn syn

bestean, in nije enerzjy spande him. En dy koed er ynearsten net oars ûntlade as oer de hollen fan de skoalbern, syn 28. De hiele kudde yn ien lokaal, klasse trije oant en mei seis en dan noch twa reestomelingen foar it gymnasium. It gyng der wer heil om seil troch mei de Fernijing, dat moarnsskoft, wylst no en dan it byld, mar och sa dizenich, fan de Westra's dochter efkes oer it netflues fan syn fantasijen tyspele.

Mar letter, yn de frije middei, feroare it plan ynienen. Buxtehude, hy wie der wol hast wis fan, makke by it bestjoer net folle kâns. Sa'n namme sei de lju neat. Der wie foar it hiele ûndernimmen gjin oare driuwende reden as it nei foaren skowen fan dat frouminske, dat fielden sokke lju gau genôch. Mar der wie in oare mooglikheid. Earne yn dy kast op 'e souder moasten noch fragminten lizze fan *eigen wurk*. It hie in soarte fan befrijingskantate foar de fyfte maaie wurde moatten, in projekt dêr't er it jiers foar syn trouwen gâns tiid en skeppingsdrift yn stutsen hie, sûnder rjocht doel te hawwen oer de praktise mooglikheden. De teksten hied er gearflânse út Hollânse fersetspoëzij. It wie dearûn, foar in part op 'e lang net maklike technyk (al hied er gâns wat yn 'e harmonijleare leafhabbere), foar in oar part om't der gjin konkreet doel west hie. It hie in stik foar koar wurde moatten, mei in ienfâldige pianopartij. Mar it soe mooglik net sa'n heikarwei wêze en helje út it foarhannen materiaal in altpartij en gnis it hiele saakje mei wat ienfâldige strykpertijen op. In eigen komposysje fan de dirigint makke in kâns dy't de âlde Buxtehude net hie. *Se koene him soks net wegerje*. Hy koe nei de earste repetysje in gaadlikenien foar de solo útsykje, ynearsten beare as wie *dat* net it wichtichste.

Hy siet gâns in skoft op 'e souder tusken stoffige en lang fergetten papieren, dy't in stik fan syn kweekskoalleferline ie-

pentearden. Wat der wie, foel him danich ôf. Meast brokstikken fan melodijen mei in inkelde baspartij en wat tuskenlizzende noaten. De teksten foldiene him ek net sa wakker. Frijwat patétys, safolle jier nei de befrijing. Hy koe syn eigen kladskrift mar min lêze en waard mei lijen wiis út al dy farianten. Mar der wie ek wol wat by, dat him noaske en dat brûkber like. By al syn stúdzje en warberheden wie muzyk winliken it iennichste dat him wier rêkke, dat syn siel oantaaste. Wie der yndied, lykas er faak tocht hie, in muzikus yn him ferlern gien? (*Syn heit, lang lyn, hy wie doe noch op 'e legere skoalle, tsjin in buorman: "As er net leare kin, mei er fierder yn 'e muzyk", ferdomd, en hy koe leare!*). Hy tearde de brûkbere fellen by elkoar en sette nei syn keamer ta. De tún koe wachtsje en it Dúts ek. De brokstikken raanden yn syn ferbylding gear ta in *manuskript*. Opus ien? Originalfassung. Hy skreau einen oer op farsk muzykpapier en rekke wer alhiel fertiisd yn 'e technise problemen dy't er safolle jier lyn lizze litten hie, hy sneupte yn syn âlde Jadassohn en rekke der sa njonkelytsen wer wat yn thús. Lykwols, sûnder de piano soe 't net gean, fernaam er, en Wypkje soe har benijd en noartlich ôffreegje wat er no wer by de ein hie. Yn dy dingen seach se tûk, se soe suver rûke dat der wat fertochts efter siet. Hy treau de papieren fan him ôf en tocht lang nei mei de hannen oan 'e holle, wylst bûtendoar in hjerstige dize delsakke oer de dahlia's fan de eftertún. De einekuorren moasten ek nedich út dy stobben wei, en net te lang wachtsje mei it kearen fan dy hoeke. Jezus, wat hat in mins in soad te dwaan, gewoan te folle foar ien libben, betocht er. Mar dochs, it einbeslút wie: hy brette wat nijs út, in alhiel nije kantate, los fan dizze âlde en min wer benei te kommen fragminten. Hy murk ek, dat Lutske Westra yn syn plannen op 'e eftergrûn rekke, it gyng net

mear alderearst om hâr, mar om himsels, om in ferantwurdig fan syn muzikaal ferline en, mooglik, om in grûnslach foar it takomstige. Om syn âlde leafde, de muzyk, dy't er de lêste jierren frijwat fersleauke hie as in moaie, mar te fatale frou nei dy desyllúzje by Van der Made, de grutte muzikus, dê ferneamde konsertpianist dy't er foarspylje mocht hie, de sonatine fan Ravel noch wol, hoe doarst men soks? De âld man hie syn glimkjen mar mei lijen yn beleefdheid terane litte kinnen: net ûnfertsjinstlik, lang net: in dilettant dy't wat kòe. Mar in solopianist siet der dochs net yn. Te folle barga om 'e trôch. En net elkenien is útferkard. Legere akte en dan wat lesjaan, dat mocht hinnebruie, mei help fan in soad geduld en in poarsje pedagogyk. Hy hie doe net iens mear oer syn eigen sonatine-prebearsel. (Ravel, fansels, mar slim fersimpele) prate doarst, dat bleau yn 'e tas. Hy sloech de tee ôf dy't de grutte man him bringe litte woe en sakke de trep del, nee, it wie mear in flecht. Hy besocht dit beskamsum wjerfarren, dêr't er Wypkje stiltsjes bûten litten hie, kwyte te wurden, mar dat slagge nooit alhiel. Faak genôch dreau it wer nei boppen. Hy hate de âld pianist suver, as er syn Chopintsjes foar de radio ôfjakkere krektlyk as er se 40, 50 jier lyn ek al ôfjakkere hie. Hy hate Van der Made, mar hy wist it sels tige skoan: in fertsjinstlik dilettant. En skoalmaster wie dan dochs mar de feilige wei, en stadichoan wat foarútbuorkje, al koe men fansels by wat minder ambysje ek yn dit doarp hingjen bliuwe en âld wurde. Sâ grut wie syn maatskiplike earsucht net.

Mar der wie dan dochs, los suver fan dy hiele Lutske Westra, en dochs trôch har, út har meinimmend wêzen wei, in krêative drift yn him tewekker wurden, in âlde earsucht dy't lang slomme hie ûnder Dútse grammatika's en wurdboeken. Hy blêde yn Piter Jelles syn samle dichtwurken om,

en mocht de retoryk net lije, mar sjongsum wie it, dat moast er tajaan. Guon rigels namen muzikale foarm oan, der sòng wat yn syn holle. In krystlietsje wie der dat wol wat like, dêr soe in liet foar koar en, toemar, altsolo út groeie kinne. Hy makke hastige notysjes, bang om de flarden fan melodij wer yn it neat ferdwinen te sjen. In kantate waard dat net, mar ek al út taktys betinken: hoe koarter hoe better. In koarliet dan mar, fjouwerstimmich, mei in ein fjouwerstimmich frouljuskoar (ingelesang, sis mar), lykas yn Mahler syn tredde, dêr't sa njonkelytsen en natuerlikwei, sûnder erotise bybedoelingen, de alt har út losmakke. It gehiel krige al wat bestek, meloadise figueren en in mannich brûkbere akkoarden opponearren har — efter yn syn holle rûsde fan itselde dat Brahms bewege moatten hat by it komponearjen fan syn altrapsody. Dy Brahms, dêr't er in âlde Ferrieropname fan hie, soed er him wol net alhiel oan ûntwine kinne, mar wat wisten de lju dêr fan op in doarp — en boppedat, men koe jin minder liedsman tinke as dyselde Brahms. Aimez-vous Brahms? Hy wol.

Hy wie net ûntefreden doe't Wypkje him rôp foar de breaftafel. It ivich seremoniëel fan messelizzers en fingerdoekjes. Dat stie sa yn in boekje mei riejouwings oangeande it Goede Houlik, tredde planke lofts boppe. Mei in jier of sa sieten se hjir trijeresom, de jonge Jisse yn 'e tafelstoel. Hy sei net folle ûnder iten, hy hearde Brahms en Ferrier en himsels. Ut dy piano, dy't no noch fan neat wist, soe de rest komme moatte, it harmonys weefsel, dêr't Piter Jelles, al song er syn maten dan nei't it sizzen wie selsfûne melodijen foar, net fan drea-kind hie...